

ГОРДІСТЬ ЯК ЕМОЦІЯ ТА ОСОБИСТІСНА ВЛАСТИВІСТЬ: ІСТОРИЧНИЙ РАКУРС ТА АВТОРСЬКА МОДЕЛЬ

PRIDE AS AN EMOTION AND PERSONALITY PROPERTY: HISTORICAL PERSPECTIVE AND AUTHOR'S MODEL

У статті розглядається емоція гордості як емоція та особистісна властивість. На основі диференціальної теорії емоцій Ізарда гордість інтерпретується як складна похідна емоція, що формується на базі первинних емоцій (радості, інтересу, здивування) і когнітивної оцінки досягнень. Розкрито також різницю між здоровою гордістю і гординою як негативним емоційним проявом. Порівняння психологічного підходу Ізарда і культурно-психологічного аналізу Луїджі Дзоя демонструє багатовимірність феномена гордості. Узагальнено основні наукові підходи до вивчення емоції гордості на основі робіт Джонатана Тензі, Джонатана Трейсі та Річарда Робінса, які суттєво розширили розуміння цієї емоції як багатовимірного феномена з важливими соціальними і особистісними функціями. Автори підкреслюють двоякий характер гордості, виділяючи автентичну (конструктивну) та хибну (губристичну) форми, що відрізняються як за психологічними характеристиками, так і за впливом на міжособистісні стосунки. Історичний ракурс феномена гордості представлено також через внесок українських дослідників, які акцентують увагу на ролі гордості як емоційного ресурсу для формування позитивного «Я», мотивації самовдосконалення, підтримки самооцінки і соціальної інтеграції. Зокрема, аналізується ідея губристичної мотивації в спортивному контексті, що корелює з концепцією хибної гордості. Представлено авторське бачення емоції гордості як багатовимірного психологічного феномена, який має ключове значення для формування особистісної ідентичності, мотивації до саморозвитку та соціальної інтеграції. Гордість розглядається як свідомо орієнтована емоція, що виникає у відповідь на досягнення, які відповідають особистісним цінностям та соціальним стандартам або перевищують їх. Акцент робиться на її внутрішньо-мотиваційному аспекті та ролі у регуляції міжособистісних відносин. Інтегративна модель відображає складність і цілісність феномена, поєднуючи емоційні, когнітивні й мотиваційні компоненти, і слугує теоретичною основою для подальших досліджень та практичного використання в психології розвитку особистості, управлінні та освіті.

Ключові слова: гордість, емоція, почуття, особистісна властивість, авторська модель.

The article examines the emotion of pride as an emotion and a personal trait. Based on Izard's differential theory of emotions, pride is interpreted as a complex derived emotion formed on the basis of primary emotions (joy, interest, surprise) and cognitive assessment of achievements. The difference between healthy pride and arrogance as a negative emotional manifestation is also revealed. A comparison of Izard's psychological approach and Luigi Zoi's cultural-psychological analysis demonstrates the multidimensionality of the pride phenomenon. The main scientific approaches to studying the emotion of pride are summarized based on the works of Jonathan Tenzie, Jonathan Tracy, and Richard Robbins, who significantly expanded the understanding of this emotion as a multidimensional phenomenon with important social and personal functions. The authors emphasize the dual nature of pride, highlighting authentic (constructive) and false (hubristic) forms, which differ both in psychological characteristics and in their impact on interpersonal relationships. The historical perspective of the pride phenomenon is also presented through the contribution of Ukrainian researchers, who focus on the role of pride as an emotional resource for the formation of a positive "I", motivation for self-improvement, support for self-esteem and social integration. In particular, the idea of hubristic motivation in a sports context is analyzed, which correlates with the concept of false pride. The author's vision of the emotion of pride as a multidimensional psychological phenomenon is presented, which is of key importance for the formation of personal identity, motivation for self-development and social integration. Pride is considered as a consciously oriented emotion that arises in response to achievements that meet or exceed personal values and social standards. The emphasis is on its intrinsic motivational aspect and role in the regulation of interpersonal relationships. The integrative model reflects the complexity and integrity of the phenomenon, combining emotional, cognitive and motivational components, and serves as a theoretical basis for further research and practical use in the psychology of personality development, management and education.

Key words: pride, emotion, feeling, personality trait, author's model.

УДК 159.9:159.922(075.8)
DOI <https://doi.org/10.32782/hbts.77.1.16>
Стаття поширюється на умовах
ліцензії CC BY 4.0

Ковальчук З.Я.
д.психол.н., професор,
завідувач кафедри теоретичної
психології
Інституту управління, психології
та безпеки
Львівський державний університет
внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0002-2355-2129

Вступ. Актуальність теми «Гордість як емоція та особистісна властивість: історичний ракурс та авторська модель» обумовлена зростаючим інтересом сучасної психології до вивчення складних емоційних феноменів, які відіграють ключову роль у формуванні особистості та соціальних взаємодій. Гордість як емоція має багатовимірний характер: вона виступає не лише як переживання, пов'язане з оцінкою власних

досягнень, але й як стрижнева особистісна властивість, що визначає самоідентичність, мотивацію до самовдосконалення та здатність до саморефлексії. Упродовж історії наукові підходи до розуміння гордості трансформувалися від морально-філософських роздумів до емпіричних досліджень у галузі психології, що дає змогу усвідомити її глибокий вплив на внутрішній світ і поведінку людини.

Незважаючи на значну кількість теоретичних розробок, у сучасній психології досі існує потреба у цілісній системній моделі, яка б інтегрувала емоційну, мотиваційну та когнітивну складові частини гордості, враховувала її динамічний характер та взаємозв'язок з іншими психічними процесами. Авторська модель, запропонована в цій роботі, спрямована на заповнення цієї прогалини, поєднуючи історичний аналіз із сучасними феноменологічними підходами. Вона відкриває нові перспективи для глибинного розуміння гордості як емоційного ресурсу, здатного підтримувати психологічну стійкість, самоцінність і розвиток особистості в контексті інтегративної системної феноменології. Таким чином, дослідження має не лише теоретичне, але й прикладне значення для психологічної науки і практики.

Метою статті є всебічне теоретичне дослідження феномена гордості шляхом аналізу його історичних, психологічних та феноменологічних аспектів, а також розроблення цілісної інтегративної моделі гордості як емоційного ресурсу, що відіграє ключову роль у формуванні особистості, підтримці психологічної стійкості та мотивації до саморозвитку. Стаття має на меті поєднати традиційні уявлення із сучасними підходами, забезпечити глибоке розуміння природи гордості та її значення в особистісному та соціальному контекстах, а також створити теоретичну основу для подальших емпіричних досліджень і практичних застосувань у психології.

Матеріали і методи. Теоретико-методологічною основою статті є міждисциплінарний підхід, що поєднує психологічні, філософські та феноменологічні концепції емоцій та особистості. Основу становлять класичні та сучасні теорії емоцій, зокрема роботи Керола Ізарда, Джонатана Тензі, Трейсі і Робінса, які розкривають структуру і функції гордості як емоції. Важливим компонентом є історичний аналіз уявлень про гордість у філософії та психології, що дає змогу простежити її трансформацію як психологічного феномена. Методологічно стаття спирається на феноменологічний підхід, інтегративну системну феноменологію, що дає змогу розглядати гордість як цілісне явище, яке включає емоційний, когнітивний і тілесний досвід. Крім того, використовуються якісні методи аналізу, що сприяють глибокому розумінню індивідуального досвіду гордості як особистісного ресурсу.

Результати. Керрол Елліс Ізард (Carroll E. Izard, 1923–2017) – американський психолог, один з провідних дослідників емоцій у XX столітті, творець Диференціальної теорії емоцій (Differential Emotions Theory, DET). Його науковий внесок суттєво вплинув на розуміння природи емоцій, їхньої ролі в розвитку особистості та міжособистісній взаємодії [9].

Формування теорії Керрола Ізарда було зумовлене поєднанням кількох чинників, як-от військовий досвід, вплив теорій Томкінса, глибокі спостереження за дитячим емоційним розвитком, а також

прагнення знайти біологічне підґрунтя емоцій. Його диференціальна теорія не лише розширила уявлення про базові емоції, але й започаткувала нову гілку досліджень у психології – науку про емоції (affective science).

У теорії диференційованих емоцій (Differential Emotions Theory, DET), розробленій Керролом Ізардом (Carroll E. Izard), емоція гордості не належить до базових або первинних емоцій, які, за Ізардом, є вродженими, універсальними та еволюційно обумовленими. До таких базових емоцій він відносив інтерес, радість, здивування, горе, гнів, відразу, презирство, страх, сором і провину [9].

Гордість, на думку Ізарда, належить до складних або похідних емоцій, які формуються на основі взаємодії базових емоцій і когнітивного розвитку особистості. Вона виникає тоді, коли індивід усвідомлює, що його дії або досягнення відповідають позитивним соціальним або внутрішнім стандартам. Ізард наголошував на тому, що така емоція розвивається в процесі соціалізації та становлення «Я-концепції», коли людина починає відчувати себе автором успіху чи досягнення.

У контексті його теорії гордість може бути комбінацією радості, інтересу та усвідомленої оцінки власної поведінки, яка сприймається як успішна чи цінна. Також вона пов'язана з розвитком самоусвідомлення, тому з'являється пізніше в онтогенезі, ніж базові емоції.

На основі теорії диференційованих емоцій Керролла Ізарда емоція гордості не входить до числа базових емоцій, але може формуватись як похідна (комплексна) емоція, що виникає в результаті інтеграції декількох базових емоцій і когнітивних процесів.

Модель формування емоції гордості (за Ізардом) така [9].

1. Базові емоції як основа. Ізард вважає, що всі емоції формуються на основі 10 базових емоцій: інтерес, радість, здивування, горе, гнів, огида, зневага, страх, сором, провина. Гордості серед них немає, але вона може виникати внаслідок їх поєднань. Зокрема, гордість формується на основі:

- радості (емоційний компонент задоволення);
- інтересу (мотиваційний компонент залученості);
- сюрпризу/здивування (активаційний компонент неочікуваного досягнення);
- зменшеного сорому / провини (усвідомлення власної цінності без самозаперечення).

2. Когнітивна оцінка. Ізард наголошує на тому, що емоції завжди мають когнітивну складову частину. Гордості передують:

- усвідомлення власного досягнення або значущого вчинку;
- порівняння із соціальними нормами, очікуваннями чи попередніми зусиллями;
- самооцінка результату як позитивного й вартісного.

3. Інтеграція у складну емоцію. Коли базові емоції радості та інтересу, підсилені когнітивною

оцінкою досягнення, інтегруються, утворюється складна емоція гордості. За Ізардом, комплексні емоції – це результат емоційного досвіду, навчання й соціалізації.

4. Вираження та регуляція. Емоція гордості регулюється культурними нормами та індивідуальними установками. Її вираження – стримане чи демонстративне – залежить від досвіду, виховання та контексту.

Можна узагальнити модель у вигляді такої послідовності [9]:

Інтерес + Радість + Когнітивна оцінка досягнення + Зменшення сорому → Емоція гордості.

Таким чином, у теорії Ізарда гордість не є вродженою базовою емоцією, а створюється як адаптивна відповідь на усвідомлене досягнення, інтегруючи первинні емоції з мисленням і досвідом.

Щодо гордині (*pride* або *hubris/prideful arrogance*) можна сказати таке.

Гординя як варіація гордості. Ізард розрізняє здорову гордість, яка має адаптивний характер (позитивне самосприйняття, відчуття досягнень), і гординю, яка несе в собі негативне емоційне забарвлення та може супроводжуватись зневагою до інших.

Гординя пов'язана з міжособистісним контекстом. За Ізардом, гординя може виникати як поєднання радості (через досягнення) зі зневагою або відразою (до інших), що проявляється у відчутті зверхності, винятковості, а іноді – приниженні інших.

Психологічна динаміка гордині. Вона часто є захисною реакцією особистості, що маскує невпевненість або потребу у визнанні. Гординя має менш адаптивний характер, ніж здорова гордість, і може ускладнювати соціальні стосунки.

Прояв у міміці й поведінці. Ізард також наголошує на тому, що такі емоції, як гордість і гординя, мають виразні мімічні та поведінкові компоненти, які можуть бути розпізнані іншими і відіграють роль у регуляції соціальної взаємодії.

Таким чином, Ізард розглядає гординю як соціально обумовлену емоцію, яка є частиною складної палітри емоційної поведінки людини й формується у взаємодії з власною самооцінкою, цінностями та міжособистісним контекстом.

Погляди Керрола Ізарда та Луїджі Дзоя на гордість відрізняються як за теоретичними засадами, так і за акцентами в розумінні природи цієї емоції.

1) Керрол Ізард – емпірично-психологічний підхід.

Ізард, як представник експериментальної психології, розглядав емоції через призму нейропсихологічних та поведінкових механізмів. У його теорії диференційованих емоцій гордість не належить до базових емоцій, а формується як вторинна або складна емоція, що виникає внаслідок розвитку свідомості, самоусвідомлення та соціального досвіду. Вона пов'язана з оцінкою власних досягнень і включає елементи радості, інтересу та самооцінки. Ізард розглядає гордість як адаптивну емо-

цію, яка сприяє формуванню позитивного «Я», мотивації досягнення та самореалізації.

2) Луїджі Дзоя – психоаналітико-культурологічний підхід.

Натомість Луїджі Дзоя, італійський юнгіанський аналітик і культурний критик, розглядає гордість крізь призму архетипів, символів і культурних наративів. У його працях (зокрема, у книзі «Гординя: Спокуса індивідуальності») гордість є амбівалентною силою: з одного боку, вона може бути рушієм індивідуалізації та відстоювання гідності, а з іншого – несе загрозу самозвеличення, ізоляції та втрати зв'язку з колективним. Дзоя акцентує на морально-екзистенційному аспекті гордості, наближаючи її до «гордині» в християнсько-західній традиції, що трактується як гріх або психологічна пастка [2].

Отже, Ізард прагне описати гордість як емоційний феномен у межах психології розвитку, тоді як Дзоя досліджує її як складне культурно-психологічне явище з потенційною небезпекою для цілісності особистості.

Роботи Джонатана Тензі, а також Джонатана Трейсі та Річарда Робінса посідають вагомe місце в сучасній психології емоцій, зокрема у вивченні природи та функцій емоції гордості. Вони суттєво розширили розуміння гордості, розглядаючи її не лише як пасивне переживання, але й як складний багатовимірний феномен із важливими соціальними та особистісними функціями [11–15].

Джонатан Тензі зосереджувався на когнітивних аспектах емоцій, розглядаючи гордість як емоцію самосвідомості, що виникає внаслідок оцінки власних досягнень, здатностей або соціального статусу. Він наголошував на тому, що гордість має двоякий характер: з одного боку, вона стимулює прагнення досягати більшого, мотивує до самовдосконалення, а з іншого – може переходити у надмірну самовпевненість або навіть гординю, що негативно впливає на міжособистісні стосунки [12].

Джонатан Трейсі і Річард Робінс здійснили значний внесок у емпіричне вивчення гордості, виділяючи в ній дві ключові форми – автентичну (*authentic*) та хибну, або горду, (*hubristic*) гордість. Вони описали автентичну гордість як конструктивну, пов'язану з реальними досягненнями, почуттям власної гідності, впевненості та внутрішньої задоволеності. Ця форма гордості сприяє позитивній саморегуляції, зміцнює соціальні зв'язки і підтримує здорове самовідчуття. Натомість хибна гордість пов'язана з нарцисизмом, самовиправданням і потребою у зовнішньому схваленні, часто виражається у зарозумілості та зверхності, що може призводити до конфліктів і соціальної ізоляції [13].

Трейсі і Робінс також детально описали мімічні, тілесні та поведінкові маркери цих двох типів гордості, а їхні дослідження підкреслюють важливість розмежування цих форм для розуміння емоційної регуляції і розвитку особистості. Загалом внесок цих авторів сприяє глибшому розумінню гордості

як багатогранного емоційного ресурсу, що може виступати як фактор особистісного розвитку або ж викликати труднощі у міжособистісних стосунках залежно від своєї форми [14].

Цікавими також є погляди на гордість інших вчених. Гордість стала предметом дослідження K. Fischer, P. Shaver, P. Carnochan (1990) у праці *"How emotions develop and how they organize development"*. Ця праця розглядає розвиток емоцій у контексті загального психологічного та когнітивного розвитку дитини. Автори наголошують на тому, що емоції самосвідомості (зокрема, сором і гордість) виникають після формування у дитини здатності до самооцінки, усвідомлення соціальних норм і наявності уявлення про власне «Я». Емоції відіграють організуючу функцію в розвитку особистості, формуючи зв'язки між пізнанням, мотивацією та поведінкою. Сором і гордість розглядаються як соціально вбудовані, тобто залежні від взаємодії з оточенням і значущими іншими. Автори також запропонували ієрархічну модель розвитку емоцій, де базові емоції з часом доповнюються складнішими афективними структурами [8].

Дослідниця J. Tangney у роботі *"The self-conscious emotions: Shame, guilt, embarrassment and pride"* (1999) розглядає гордість у контексті самосвідомих емоцій, які виникають на основі усвідомлення власного «Я» у моральних і соціальних контекстах. Авторка підкреслює, що гордість, як і сором, вина та збентеження, вимагає розвиненого самоконцепту та здатності до рефлексії щодо себе. Вона відбувається у відповідь на оцінку власних дій або досягнень, які відповідають особистим чи соціальним стандартам. Tangney акцентує увагу на важливому розмежуванні між «аутентичною гордістю» і «гординею» (що пізніше стало більш чітко розробленим у роботах Tracy і Robins). Аутентична гордість, за Tangney, пов'язана з конкретними досягненнями, самоповагою та позитивним соціальним функціонуванням, тоді як гординя (як форма надмірної самозакоханості) має зв'язок з егоцентризмом, агресією та знеціненням інших.

У розділі також обговорюються відмінності між гордістю та іншими самосвідомими емоціями, як-от вина й сором. Гордості притаманна фокусованість на «Я-досягненнях», тоді як вина і сором – це реакції на моральні чи соціальні помилки.

Таким чином, J. Tangney подає гордість як важливу емоцію саморегуляції, що підсилює самооцінку та соціальні зв'язки, коли вона є помірною та виправданою, і водночас застерігає від її нарцисичного перекурчення, яке веде до негативних соціальних наслідків.

У статті J. Tracy та R. Robins (2004) *"Show your pride: Evidence for a discrete emotion expression"* подано експериментальні докази того, що гордість є базовою, окремою (discrete) емоцією, яка має унікальну, розпізнавану експресивну форму, подібно до таких основних емоцій, як радість чи страх. Автори ставили за мету з'ясувати, чи має гордість характерну міміко-постуральну експресію,

яку незалежні спостерігачі можуть надійно розпізнати навіть без контексту. У серії експериментів вони виявили, що експресія гордості включає підняте підборіддя, розправлені плечі, випрямлену поставу, часто руки на стегнах або підняті вгору, легку усмішку. Незалежні учасники експерименту з легкістю ідентифікували цю експресію як прояв гордості, навіть якщо вони не були попередньо навчені або знайомі з терміном [13].

Ця експресія гордості універсальна: схожа в різних культурах, зокрема в групах, які не піддавалися західному культурному впливу (наприклад, у дослідженнях з ізольованими громадами в Папуа-Новій Гвінеї, які автори проводили пізніше). На основі отриманих результатів автори аргументують, що гордість відповідає критеріям базової емоції, запропонованим П. Екманом та К. Ізардом: вона має окрему експресію, пізнається міжособистісно і, ймовірно, має еволюційну функцію у формуванні статусу в соціальній групі.

Отже, гордість, за J. Tracy та R. Robins, – це не просто соціально сконструйоване почуття, а фундаментальна емоція з характерною експресією, яка виконує адаптивну соціальну функцію, сигналізуючи про досягнення, компетентність і високий статус. Це має велике значення для розуміння ролі емоцій у самопрезентації, мотивації та міжособистісній поведінці.

У своїх пізніших дослідженнях, зокрема у статті *"The Psychological Structure of Pride: A Tale of Two Facets"* (Tracy & Robins, 2007), J. Tracy та R. Robins запропонували концептуальне розмежування емоції гордості на дві відносно незалежні форми – автентичну та хубрістичну. Автентична гордість, на їхню думку, ґрунтується на об'єктивних досягненнях, компетентності та почутті власної ефективності. Вона сприяє розвитку здорової самооцінки, формує мотивацію досягнення та зміцнює соціальні зв'язки через повагу й визнання. Хубрістична гордість, натомість, характеризується зарозумілістю, егоцентричністю та прагненням до домінування, часто незалежно від реальних заслуг. Автори показали, що перша форма корелює з особистісними якостями, пов'язаними з престижем та конструктивною соціальною поведінкою, тоді як друга – з нарцисизмом, низьким рівнем емпатії та схильністю до конфліктів [14].

Подальші емпіричні роботи, зокрема дослідження Cheng та колег (2010), підтвердили культурну універсальність цієї двофасетної структури. Було встановлено, що автентична гордість асоціюється з моделлю «престижу», яка передбачає досягнення високого статусу шляхом демонстрації компетентності та моральної доброчесності, тоді як хубрістична гордість тяжіє до стратегії «домінування», заснованої на силовому тиску та викликанні страху. Таким чином, концепція Cheng, Трейсі та Робінса не лише уточнює психологічну природу гордості, але й вказує на її подвійну роль у соціальній динаміці – як адаптивного ресурсу, що сприяє розвитку особистості та колективу, і як

потенційного джерела міжособистісної напруги та конфліктів [15].

У науковій праці J. Tracy, A. Shariff, J. Cheng “*A naturalist's view of pride*” (2010) представлено еволюційний і функціональний підхід до розуміння емоції гордості як ключового елементу соціальної регуляції та ієрархічної поведінки.

Автори стверджують, що гордість є універсальною емоцією, яка виникла в процесі еволюції як адаптивний механізм, що сприяє соціальному статусу, кооперації та впливу в групі. Вони підтримують і розвивають поділ гордості на дві форми – аутентичну гордість і гординю (*hubristic pride*), підкреслюючи, що кожна з них має свої еволюційні функції [15].

Аутентична гордість, на їхню думку, сприяє завоюванню статусу через заслуги, працьовитість і визнання, формує просоціальну поведінку та довіру з боку інших. Натомість гординя пов'язана з домінуванням, демонстрацією сили й емоціями страху з боку інших: вона слугує альтернативним способом отримання влади, менш стабільним і менш прийнятним у сучасному соціумі.

У цій праці також подано аргументи на користь універсальності вираження гордості, зокрема міміки, пози тіла та невербальних сигналів, які спостерігаються в різних культурах, навіть у сліпих від народження людей. Загалом автори інтерпретують гордість як центральну соціальну емоцію, що регулює статус, вплив і відносини в суспільстві, а її двофасетна структура має адаптивне значення для виживання і розвитку людських спільнот.

Українські вчені також досліджували емоцію гордості. Так, Л. Величко (2015) розглядає гордість як одну з ключових самосвідомих емоцій, що має емоційно-мотиваційний характер і суттєво впливає на психологічний розвиток особистості. Гордість у її трактуванні виступає як емоція, що підсилює мотивацію до самовдосконалення, формує відчуття власної гідності та є фундаментом для розвитку позитивного «Я». Підкреслюється важливість балансу між конструктивною гордістю та її потенційною деструктивністю, коли вона може переходити у зарозумілість [1].

О. Черниш (2017) розглядає гордість як центральний компонент у формуванні позитивної ідентичності особистості. Авторка підкреслює, що гордість відіграє роль у зміцненні самосприйняття, підтримує самооцінку та сприяє усвідомленню власної цінності в соціальному контексті. Особливу увагу звернено на те, що гордість позитивно впливає на інтеграцію індивіда в суспільство і служить ресурсом для подолання труднощів [6].

В. Коваленко (2019) у своїй роботі досліджувану нами емоцію аналізує в контексті емоційної культури та компетентності у соціальній взаємодії. Автор розглядає гордість як емоцію, що має регулятивну функцію у міжособистісних стосунках, сприяє формуванню адекватної самооцінки і підтримці соціальної ролі. Важливим аспектом є те, що гордість пов'язана з умінням емоційно управ-

ляти собою, що підвищує психологічну компетентність індивіда [3].

І. Кондратюк (2016) інтерпретує гордість як феномен, тісно пов'язаний із системою особистісних цінностей і моральних орієнтацій. Автор виділяє гордість як емоцію, що виражає внутрішню узгодженість із власними цінностями, а також як чинник формування моральної самосвідомості. У його праці підкреслюється роль гордості у підтримці етичної поведінки та соціальної відповідальності [4].

Н. Савченко (2018) розглядає гордість через призму психологічних аспектів самосприйняття в професійному самовизначенні. Авторка акцентує на тому, що гордість виконує функцію внутрішньої мотивації до професійного зростання, підвищує впевненість у власних здібностях і стимулює розвиток професійної ідентичності. Водночас наголошується на необхідності усвідомленого керування цією емоцією для уникнення негативних проявів [5].

Навіть у напрямі спортивної психології існують подібні дослідження. У статті Omelianiuk та співавторів (2024) “*Research on hubristic motivation and juniors' self-efficacy in organizational contexts*” автори досліджують, як губристична мотивація (*hubristic motivation*), що складається з прагнення до досконалості (“*desire for perfection*”) і прагнення до переваги (“*desire for superiority*”), впливає на самоефективність юніорів. Показано, що бажання вдосконалення більш характерне для командних видів спорту, що стимулює розвиток майстерності та ефективної взаємодії в групі. Натомість прагнення до переваги переважає серед індивідуальних спортсменів, де важливо порівняти себе з конкурентами. Обидва мотиви сильно впливають на самооцінку та впевненість у власних силах, складові частини самоефективності, що суттєво визначають результативність у спортивній діяльності. Цей нарис ідеально підходить для контексту гордості як мотивації: він підкреслює, що губристична мотивація може виступати як потужний драйвер особистісного розвитку, але її вплив залежить від умов середовища – командного чи індивідуального. Така динаміка чудово доповнює концепцію хибної гордості як мотивації через прагнення до досконалості чи визнання [10].

Усі ці джерела в сукупності дають комплексний погляд на гордість як емоцію, що має багатогранне значення: від мотивації і формування позитивного «Я» до соціальної інтеграції та моральної самосвідомості. Вони підкреслюють її як ресурс для особистісного і професійного розвитку, водночас застерігаючи про ризики її деструктивних проявів.

Проаналізувавши сучасні дослідження як закордонних, так і українських вчених, можемо сформулювати авторське бачення емоції гордості як багатовимірного психологічного феномена, що відіграє ключову роль у формуванні особистісної ідентичності, мотивації до саморозвитку та соціальної інтеграції. Гордість ми розглядаємо

як самосвідомо орієнтовану емоцію, що виникає у відповідь на досягнення індивіда, які відповідають його особистісним цінностям та соціальним стандартам або перевищують їх. Вона має як внутрішньо-мотиваційний аспект, стимулюючи подальший професійний і особистісний розвиток, так і регулятивну функцію у міжособистісних відносинах, сприяючи формуванню конструктивного соціального іміджу та підтриманню позитивного психологічного клімату в колективі.

Водночас наша авторська позиція акцентує увагу на діалектиці гордості як ресурсу та потенційного ризику. Конструктивна гордість є фундаментом емоційної зрілості, сприяє адаптивній саморегуляції та формуванню партнерських стилів взаємодії, тоді як надмірна або викривлена гордість може трансформуватися в егоцентризм, зарозумілість і конфліктність. Таким чином, ефективне керування емоцією гордості передбачає розвиток емоційної компетентності, яка дає змогу усвідомлено підтримувати баланс між самоповагою та соціальною відповідальністю.

Отже, на сучасному етапі гордість слід розглядати як складний інтегративний феномен, що об'єднує емоційні, когнітивні та мотиваційні компоненти і виступає важливим чинником особистісного розвитку, професійної самореалізації та побудови гармонійних міжособистісних стосунків у соціокультурному контексті.

На основі авторського бачення емоції гордості можна окреслити *інтегративну модель*, яка відображає її багатовимірний характер та ключові психологічні компоненти.

1. Початковий рівень – когнітивно-оцінний компонент. Гордість виникає як результат усвідомлення досягнень або успіхів, що відповідають особистим цінностям і соціальним нормам. Когнітивна оцінка власних дій або результатів є тригером емоції, що визначає її виникнення та інтенсивність.

2. Мотиваційний компонент. Гордість стимулює внутрішню мотивацію до подальшого саморозвитку, самовдосконалення і підтримки високих стандартів. Вона діє як ресурс, що підтримує прагнення досягати нових цілей, формуючи позитивний зворотний зв'язок між досягненнями і емоційним станом.

3. Емоційно-регулятивний компонент. Цей компонент забезпечує здатність керувати емоцією гордості, підтримуючи баланс між конструктивним відчуттям власної значущості і уникненням надмірного егоцентризму. Емоційна зрілість дає змогу інтегрувати гордість у систему саморегуляції, що підтримує стабільність особистості.

4. Соціально-комунікативний компонент. Гордість відіграє роль у формуванні соціального іміджу і встановленні позитивних міжособистіс-

них взаємин. Вона сприяє створенню психологічно безпечного клімату, підвищенню рівня довіри і партнерства у колективі.

5. Діалектичний баланс ресурсності і ризику. Модель передбачає взаємодію двох полярних проявів гордості: конструктивної (ресурсної) і деструктивної (ризикованої). Збалансована гордість підтримує емоційну зрілість та адаптивність, тоді як надмірна гордість може призводити до конфліктності та соціальної ізоляції.

Висновки. Таким чином, запропонована модель відображає інтегративну природу емоції гордості як складної системи взаємодіючих компонентів, що забезпечують її функціонування в особистісному, мотиваційному та соціальному вимірах. Ця модель може слугувати основою для подальших досліджень і практичного застосування у сфері психології управління, освіти та розвитку особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Величко Л. Емоційно-мотиваційні аспекти самосвідомих емоцій у процесі психологічного розвитку особистості. *Вісник психології і соціальної педагогіки*. 2015. № 2 (34). С. 45–53.
2. Дзоя Луїджі. Історія гордині: психологія і межі розвитку / перекл. з іт. С. Сарвіра; за фах. ред. Д. Залеського. Львів: Астролябія, 2020. 384 с.
3. Коваленко В. Емоційна культура та компетентність у контексті соціальної взаємодії: психологічний аспект гордості. *Науковий вісник Львівського університету. Серія: Психологія*. 2019. Вип. 5. С. 112–120.
4. Кондратюк І. Гордість як феномен особистісних цінностей і моральних орієнтацій. *Етнопсихологія та психологія розвитку*. 2016. № 1 (11). С. 56–64.
5. Савченко Н. Психологічні аспекти самосприйняття у професійному самовизначенні: роль гордості. *Проблеми психології*. 2018. № 3 (47). С. 78–85.
6. Черниш О. Психологія самосприйняття: роль гордості у формуванні позитивної ідентичності. *Психологічний журнал*. 2017. № 4 (68). С. 23–31.
7. De Hooge I.E., Zeelenberg M., Breugelmans S.M. Restore and protect motivations following shame. *Cognition & Emotion*. 2010. Vol. 24, No. 1. P. 111–127.
8. Fischer K.W., Shaver P.R., Carnochan P. How emotions develop and how they organize development. *Cognition and Emotion*. 1990. Vol. 4, No. 2. P. 81–127.
9. Izard C.E. The psychology of emotions. New York: Plenum. 1991.
10. Research on hubristic motivation and juniors' self-efficacy in organizational contexts / S. Omelianiuk, I. Popovych, H. Domina, K. Sedykh, I. Hoian, Z. Kovalchuk, A. Petraniuk. *Journal of Physical Education and Sport*. Vol. 24 (issue 7). Art 183. P. 1625–1635. July 2024. DOI: 10.7752/jpes.2024.07183.
11. Tangney J.P. The self-conscious emotions: Shame, guilt, embarrassment and pride. *Handbook of*

cognition and emotion / eds. T. Dalgleish, M.J. Power. Chichester: John Wiley & Sons, 1999. P. 541–568.

12. Tangney J.P., Dearing R.L. Shame and guilt. New York: Guilford Press, 2002. 256 p.

13. Tracy J.L., Robins R.W. Show your pride: Evidence for a discrete emotion expression. Psychological Science. 2004. Vol. 15, No. 3. P. 194–197.

14. Tracy J.L., Robins R.W. The psychological structure of pride: A tale of two facets. Journal of

Personality and Social Psychology. 2007. Vol. 92, No. 3. P. 506–525.

15. Tracy J.L., Shariff A.F., Cheng J.T. A naturalist's view of pride. Emotion Review. 2010. Vol. 2, No. 2. P. 163–177.

Стаття надійшла у редакцію: 21.08.2025

Стаття прийнята: 03.09.2025

Опубліковано: 17.11.2025